

УДК 65.012.8: 338.246

Карпенко О.В.

здобувач

Миколаївського міжрегіонального інституту розвитку людини
ВНЗ «Університет» Україна»

СКЛАДОВІ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Розглянуто та проаналізовано особливості формування системи економічної безпеки підприємства. Досліджено, що процес управління системою економічної безпеки – це комплекс дій, що забезпечує ефективність і оптимальність діяльності організаційної структури підприємства. Така система має різні складові залежно від сфери діяльності підприємства та від умов його функціонування. Наведено основні етапи та складові системи економічної безпеки підприємства як елемента організаційної структури. Заходи економічної безпеки суб'єкта підприємства мають охоплювати всі сфери його діяльності та бути спрямованими на досягнення мети.

Ключові слова: управління підприємством, економічна безпека, підприємство, ризики діяльності, складові системи економічної безпеки.

Карпенко О.В. СОСТАВЛЯЮЩИЕ СИСТЕМЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

Рассмотрены и проанализированы особенности формирования системы экономической безопасности предпринимательства. Изучено, что процесс управления системой экономической безопасности – это комплекс мер, которые обеспечивают эффективность и оптимальность деятельности организационной структуры предприятия. Такая система имеет разные составляющие в зависимости от сферы деятельности предприятия, от условий его функционирования. Приведены основные этапы и составляющие системы экономической безопасности предпринимательства как элемента организационной структуры. Мероприятия экономической безопасности субъекта предпринимательства должны охватывать все сферы его деятельности и быть направленными на достижение цели.

Ключевые слова: управление предприятием, экономическая безопасность, предпринимательство, риски деятельности, составляющие экономической безопасности.

Карпенко О.В. COMPONENTS OF THE SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY OF THE ENTREPRENEURSHIP

The article considers and analyses the features of forming of the system of economic security of entrepreneurship. The process of economic security system – a set of actions that ensure efficiency and optimality of organizational structure. This system has different components depending on the scope of the company, the conditions of its operation. The main phases and components of the system of economic security of entrepreneurship as part of the organizational structure. An economic security business entity should cover all areas of its operations and be aimed at achieving the goal.

Keywords: business management, economic security, entrepreneurship, activity risks, components of the system of economic security of the enterprise.

Постановка проблеми. Необхідність стійкого забезпечення економічної безпеки підприємства зумовлена основним завданням підприємства: забезпечення конкурентоспроможності і сталого економічного розвитку, захисту його ресурсів від глобальних і локальних загроз, здатності адекватно і без суттєвих втрат реагувати на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища, що обумовлено вкрай важливою проблемою вдосконалення структури та визначення складових економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сутність поняття економічної безпеки підприємства, її загальна характеристика, класифікація складових безпеки розглянута в працях таких учених, як: О.І. Барановський, В.В. Белокуров, І.О. Бланк, О.І. Захаров, М.І. Зубок, В.С. Рубцов, І.Н. Карпунь, Г.В. Козаченко, І.П. Отенко, С.М. Яременко, В.Г. Гусаров, В.Л. Ортинський, П.Я. Пригунов, В.С. Єрмошенко, Д. Ковальова, В.І. Мунтіян, Т. Сухорукової, Т.С. Клебанова, О.І. Черняк, В.Т. Шлемко та ін. Сьогодні не існує єдиної думки у визначенні сутності поняття, принципів і критеріїв у створенні структури, складових, їх упорядкуванні в єдину гармонійну багаторівневу систему.

Мета статті. Метою статті є комплексне вивчення складових економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу. Ефективність функціонування підприємства і саме його існування значною мірою залежить від системи економічної безпеки, яку загалом можна розглядати як невід'ємну частину системи управління, спрямовану

на протидію зовнішнім та внутрішнім загрозам його функціонування.

Створення системи економічної безпеки підприємства та організація її успішного функціонування повинні ґрунтуватись на методологічних основах наукової теорії безпеки.

До головних цілей формування економічної безпеки підприємства належать:

- забезпечення фінансової стійкості та незалежності його суб'єктам;
- досягнення лідерства у технологіях;
- забезпечення високого конкурентного статусу;
- підвищення ефективності менеджменту;
- оптимізація використання потенціалу;
- мінімізація руйнівного впливу зовнішнього середовища;
- забезпечення функціонування підприємства у межах правового поля;
- захист власної комерційної таємниці суб'єктів підприємницької діяльності [2, с. 296–297].

Рівень економічної безпеки підприємства залежить від того, наскільки ефективно його керівництво і спеціалісти будуть спроможні уникнути можливих загроз і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища.

Безпосередньо ж досягнення цілей економічної безпеки буде забезпечуватись виконанням низки завдань, серед яких:

- забезпечення ефективної діяльності суб'єкта підприємства насамперед у тих напрямках, які формують для нього економічні переваги;

– захист суб'єкта підприємництва від негативно впливу кримінальних елементів, корупції та протидія втягуванню його в незаконну фінансову діяльність;

– протидія актам недобросовісної конкуренції у взаємовідносинах підприємств, банків з суб'єктами ринку;

– формування економічної інфраструктури суб'єктів підприємництва, забезпечення її цілісності, автономності та стійкості, швидкої адаптації до змінюючих умов функціонування;

– формування надійних та довірливих взаємовідносин суб'єкта підприємництва з його партнерами, контрагентами та клієнтами;

– регулювання всіх економічних процесів, що виконуються на підприємстві, у банку та запровадження відповідного режиму використання і ресурсів;

– захист об'єктів інтелектуальної власності суб'єкта підприємництва, особливо тих, які забезпечують конкурентні переваги суб'єкта на ринку;

– забезпечення (найбільш повне) потреб та інтересів працівників суб'єктів підприємництва, підтримка їх виробничої ініціативи, формування фірмового патріотизму;

– моніторинг економічної ситуації у середовищі діяльності суб'єкта підприємництва.

Система економічної безпеки підприємництва є індивідуальною і комплексною, її функціонування залежить від нормативної законодавчої бази, від наявних матеріально-технічних і фінансових ресурсів, від розуміння і відповідальності кожного працівника за забезпечення безпеки і зменшення наслідків фінансових криз.

Як і будь яка інша система, система економічної безпеки кожного підприємства має власні етапи формування. З урахуванням сучасних ринкових відносин складно визначити як саме повинна бути сформована система, щоб вона була простою для розуміння і ефективною для використання.

Процес управління системою економічної безпеки – це комплекс дій, що забезпечує ефективність і оптимальність діяльності організаційної структури підприємства. Така система має різні складові залежно від сфери діяльності підприємства, від умов його функціонування.

Для забезпечення економічної безпеки підприємства, що становить цілу систему, необхідно розрізнити її основні функціональні складові:

- політико-правову та екологічну;
- інформаційну;
- техніко-технологічну;
- фінансову;
- інтелектуальну і кадрову;
- силову [3].

Основними напрямками організації економічної безпеки підприємства за окремими функціональними складовими є [6]:

1. *Правове забезпечення* економічної безпеки виконує функцію регулювання взаємовідносин суб'єктів підприємництва як між собою, з державою, іншими організаціями, які виникають у них у процесі захисту їх підприємницької, господарської, виробничої, фінансової та інших видів діяльності. Основу правового забезпечення суб'єкта підприємництва становлять правові акти: Конституція та закони України, підзаконні акти органів виконавчої влади, нормативно-правові документи самих суб'єктів та інші документи, які стосуються їх діяльності. Правова складова формує такі елементи організаційно-

економічного спрямування, як аналіз загроз негативних впливів; оцінку поточного рівня забезпечення; планування комплексних заходів спеціалізованими підрозділами підприємства; здійснення ресурсного планування; планування роботи відповідних функціональних підрозділів підприємства.

2. *Екологічна складова* – це дотримання екологічних норм технології та випуску продукції, мінімізація втрат підприємства від забруднення довкілля, гарантія безпеки суспільства від суб'єктів господарювання, що здійснюють виробничо-комерційну діяльність. План забезпечення екологічної складової є частиною загальної антикризової програми і економічної безпеки підприємництва.

3. *Інформаційне забезпечення* спрямоване на формування у керівництва та працівників суб'єктів господарювання знань про ситуацію на ринку, політичну та соціальну ситуацію в певному регіоні чи в країні, особливості небезпек і загроз діяльності суб'єктів підприємництва, основні тенденції розвитку конкретних галузей економіки та підприємства взагалі, прогнозування тенденцій розвитку науково-технологічних, економічних і політичних процесів на підприємстві, в країні, за кордоном стосовно конкретної сфери бізнесу, оцінювання рівня економічної безпеки за всіма складовими та загалом розробка рекомендацій для підвищення рівня безпеки на конкретному суб'єкті господарювання тощо. Для ефективного інформаційного забезпечення підприємства банки формують власний інформаційний ресурс і використовують загальнодоступні державні інформаційні ресурси та ресурси певних організацій і установ, ведуть пошук необхідної інформації в глобальній інформаційній мережі та інших відкритих джерелах. Весь комплекс інформаційної складової є важливим фактором для своєчасного ухвалення правильних рішень боротьби з можливими виявами кризових ситуацій.

4. *Техніко-технологічна складова* передбачає аналіз ринку технологій стосовно виробництва продукції аналогічного профілю певного підприємства. Техніко-технологічне забезпечення пов'язане найперше з розробкою нових технологій захисту їх інтересів, узагальненням досвіду забезпечення безпеки у сфері економічних взаємовідносин, а також дослідження тенденцій та перспектив розвитку заходів економічної безпеки.

5. *Фінансова складова* вважається вирішальною для ефективного функціонування підприємства. Фінансова складова – це досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів (капіталу, персоналу, прав, інформації, технології та устаткування).

6. *Інтелектуальне і кадрове забезпечення* спрямоване на формування у суб'єктів підприємництва надійних, лояльних, стійких до небезпек і загроз, які можуть виникати у підприємницькій діяльності працівників. Формування такого персоналу може бути здійснено шляхом відбору персоналу, контролю його роботи і поведінки, забезпечення потреб і інтересів працівників, виховання фірмового патріотизму, включаючи матеріальні та моральні стимули, престижності професії, свободу творчості, забезпечення соціальними благами.

7. *Силова складова* – це забезпечення фізичної і моральної безпеки робітників підприємства та збереження його майна, гарантія безпеки інформаційного середовища підприємства; забезпечення сприятливого зовнішнього середовища бізнесу. Така система надає можливість проаналізувати перспективи зрос-

тання підприємства, визначити тактику і стратегію його розвитку, зменшити наслідки фінансових криз і нових загроз, забезпечити стабільність функціонування.

Рис. 1. Складові системи економічної безпеки підприємства

Свою чергою, І.Н. Карпунь доповнює систему економічної безпеки підприємництва ще такими складовими, як інтерфейсна, соціальна, ринкова, ресурсна (рис. 1) [4, с. 49].

Для аналітичного оцінювання кожної з них слід визначити спектри можливих загроз (ризиків) та оцінити ймовірність і наслідки їх реалізації.

За джерелом походження загрози безпеці підприємства можна розподілити на внутрішні та зовнішні.

До зовнішніх загроз у сфері підприємницької діяльності належать:

- робота спеціальних служб іноземних держав щодо здобуття інформації про економічні процеси у сфері підприємництва з метою здійснення антиконкурентних заходів;
- робота служб безпеки суб'єктів підприємницької діяльності вітчизняних і зарубіжних з метою подавлення конкурентів, заволодіння ринками збуту чи майном конкурентів;
- протиправна діяльність організованих злочинних формувань та окремих осіб з метою заволодіння майном суб'єктів підприємницької діяльності.

До внутрішніх загроз безпеці підприємства слід віднести:

- протиправні чи інші негативні дії персоналу суб'єкта підприємницької діяльності, що загрожують функціонуванню та розвитку підприємства;
- порушення встановленого режиму захисту інформації з обмеженим доступом для сторонніх осіб;
- порушення порядку використання технічних засобів;
- інші порушення правил режиму безпеки, діловодства тощо, які створюють передумови для реалізації протиправних цілей злочинних елементів чи інших зацікавлених фігурантів;
- низький рівень кадрового, організаційно-правового, інформаційно-аналітичного забезпечення управління потенційними ризиками у контексті внутрішніх і зовнішніх загроз.

За напрямками роботи ризик потенційних загроз можна умовно розподілити ще на дві великі групи – економічні та режимно-охоронні [5].

Узагальнюючи, усі ризики підприємницької діяльності можна класифікувати так:

1. За сферами виявлення:

- економічний – ризик, пов'язаний зі змінами економічних факторів у процесі реалізації інвестиційного проекту;
- політичний – ризик виникнення різноманітних адміністративно-законодавчих обмежень інвестицій-

ної діяльності, які пов'язані зі зміною інвестиційної політики держави;

- соціальний – ризик страйків, здійснення під тиском робітників незапланованих соціальних програм та інші аналогічні види ризиків;

- екологічний – ризик виникнення екологічних катастроф і різних стихійних лих (землетруси, лісові пожежі, повені і под.), котрі негативно впливають на інвестиційний проект;

- інші – ризик рекету, крадіжок майна, нечесності партнерів тощо.

2. За формами інвестування:

- ризики реального інвестування – ризики, пов'язані з помилковим вибором місцезнаходження об'єкта будівництва, порушення графіків поставок необхідних матеріалів, комплектувальних деталей за проектами, суттєвим збільшенням цін на інвестиційні товари, неправильним підбором підрядчиків та з іншими факторами, що знижують ефективність інвестиційного проекту;

- ризики фінансового інвестування – цю групу ризиків пов'язано з непередуманим вибором фінансових інструментів для інвестування, фінансовими труднощами чи банкрутством окремих емітентів, непередбаченими змінами умов інвестування тощо.

3. За джерелами:

- системний ризик – на цей вид ризику наражаються всі учасники інвестиційної діяльності і форм інвестування. Він значною мірою визначається зміною стадій економічного розвитку країни чи кон'юнктурних циклів розвитку інвестиційного ринку та іншими аналогічними факторами, на які інвестор не може вплинути, добираючи об'єкти інвестування;

- несистемний ризик – цей вид ризику притаманний конкретному об'єкту інвестування чи діяльності конкретного інвестора. Він може бути пов'язаний з некваліфікованим менеджментом проекту, посиленою конкуренцією на певному сегменті інвестиційного ринку, нераціональною структурою інвестиційних ресурсів та іншими аналогічними факторами, негативним наслідком, яких значною мірою можна запобігти за допомогою ефективного управління інвестиційним процесом.

Забезпечення економічної безпеки у діяльності суб'єктів підприємництва здійснюється через формування відповідних режимів, зокрема:

- формування та використання їх ресурсів;
- поведінки персоналу в різних умовах виробничої діяльності;
- функціонування інформації;
- особливого режиму діяльності суб'єктів підприємства в умовах дії несприятливих факторів економічної, політичної, соціальної ситуації в країні.

Крім того, система економічної безпеки суб'єктів підприємства забезпечує відповідні режими поведінки самих суб'єктів на ринку з урахуванням змін на ньому та в країні. Тут можуть запроваджуватися такі режими: економії, активізації, виживання і т. д.

Формування вказаних режимів забезпечується через участь усіх структур суб'єктів підприємства у виконанні заходів безпеки за різними напрямками: фінансовому, інформаційному, кадровому, безпеки матеріальних ресурсів, що, своєю чергою, забезпечить оперативність та своєчасність реагування суб'єктів на будь-які зміни внутрішньої та зовнішньої ситуації.

Отже, проаналізувавши різні визначення поняття «економічна безпека підприємства», можна узагальнити, що економічною безпекою підприємни-

цтва в АПК є сукупність принципів, методів та способів, за яких забезпечується економічний розвиток, конкурентоспроможність і стійкість підприємства, захист його ресурсів, здатність адекватно і без суттєвих втрат реагувати на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища.

Висновки. З огляду на те, що безпека – це форма існування об'єкта (у цьому разі суб'єкта підприємництва) в середовищі небезпек і загроз можемо зазначити, що кінцевий результат безпеки (реалізації її заходів) може збігатися з остаточним результатом діяльності самого об'єкта. Тому метою економічної безпеки підприємництва може бути виключення можливості понесення ним збитків або упущення вигоди, економічне зростання та стабільність. Очевидно, що досягнення зазначеної мети не може здійснюватись якимись окремими підрозділами суб'єкта підприємництва. Це завдання всіх підрозділів та органів суб'єкта і його персоналу. А тому, заходи економічної безпеки суб'єкта підприємництва мають охоплювати всі сфери його діяльності та бути спрямованими на досягнення мети.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Белокуров В. В. Структура функциональных составляющих экономической безопасности предприятия / В. В. Белокуров [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www/safetyfactor.ru>.
2. Березін О. В. Економіка підприємства : [навч. посіб.] / О. В. Березін, Л. М. Березіна, Н. В. Бутенко. – К. : Знання, 2009. – 390 с.
3. Зубок М. І., Рубцов В. С., Яременко С. М., Гусаров В. Г., Чернов К. Г. Економічна безпека суб'єктів підприємництва : [навч. посіб.] / М. І. Зубок, В. С. Рубцов, С. М. Яременко, В. Г. Гусаров, К. Г. Чернов. – К. : МФСА, 2012 – 226 с.
4. Карпунь І. Н. Управління фінансовою санацією підприємства : [навч. посіб.] / І. Н. Карпунь. – Львів : «Магнолія-2006», 2009. – 418 с.
5. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : [монографія] / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.
6. Отенко І. П. Економічна безпека підприємства : [навч. посіб.] / укл. І. П. Отенко, Г. А. Іващенко, Д. К. Воронков. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2012. – 256 с.
7. Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : [монографія] / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько / Рада національної безпеки і оборони України; Національний ін-т стратегічних досліджень. – К. : НІСД, 1997 – 143 с.

УДК 334.722:330.5.009.15:328.185(477)

Колобердянко І.І.

кандидат економічних наук,

*доцент кафедри міжнародної економіки та економічної теорії
Запорізького національного університету*

Ланчковська Н.М.

магістр

Запорізького національного університету

ПІДПРИЄМНИЦТВО В УМОВАХ НАЯВНОСТІ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Розглянуто особливості виникнення процесу корупційного підприємництва, його принципи та типи. Описано модель корупції у тіньовій економіці та принципи поведінки підприємців згідно з їх здібностями. Виявлено зв'язок корупції та тіньової економіки, отримано нестандартні результати щодо впливу на офіційну економіку.

Ключові слова: корупційне підприємництво, корупція, підприємці, тіньова економіка, «граничні» здібності підприємця.

Колобердянко И.И., Ланчковская Н.Н. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО В УСЛОВИЯХ НАЛИЧИЯ ТЕНЕВОЙ ЭКОНОМИКИ

Рассмотрены особенности возникновения процесса коррупционного предпринимательства, его принципы и типы. Описана модель коррупции в теневой экономике и принципы поведения предпринимателей согласно их способностям. Выявлена связь коррупции и теневой экономики, получены нестандартные результаты по влиянию на официальную экономику.

Ключевые слова: коррупционное предпринимательство, коррупция, предприниматели, теневая экономика, «предельные» способности предпринимателя.

Koloberdjanko I.I., Lanchkovska N.N. ENTREPRENEURSHIP AMID THE PRESENCE OF THE SHADOW ECONOMY

The article examines the features of the corruption entrepreneurship process` origin, its principles and types. The model of corruption in the shadow economy is described. Principles of entrepreneurial behavior according to their abilities are analyzed. The relation of corruption and the shadow economy is revealed. Non-standard results on the formal economy affect are received.

Keywords: entrepreneurial corruption, corruption, entrepreneurs, shadow economy, «marginal» the ability of the entrepreneur.

Постановка проблеми. Корупція в сучасних умовах є однією з основних загроз економічній безпеці України. Підприємництво на основі корумпованості апарату державної влади закріпилось і досягло гігантських масштабів. Процес цього розростання в руслі фіксації безлічі фактів співпраці підприємців і корумпованих чиновників у всіх деталях і подробицях описується в економічних і правових виданнях, а також в публіцистичній літературі та ЗМІ. Україна у 2014 році за рівнем корумпованості знаходиться на

одному щаблі з Угандою і Коморськими островами як одна з найбільш корумпованих країн світу (див. рис. 1).

Адже через рік після Революції Гідності Україна залишається найбільш корумпованою країною Європи. Про це свідчать результати Індексу сприйняття корупції 2014 (Corruption Perceptions Index) від Transparency International Україна. Зі 100 можливих балів (відсутність корупції) наша країна отримала лише 26, зайнявши 142 місце з 175 [1].